

דמוקרטיה – על זכויות, חובות ומחויבות

מטרות השיעור:

- התלמיד יערוך הכרות עם מושג הדמוקרטיה וזכויות האדם.
- התלמיד יכיר במחויבות האזרחים לקיום הזכויות כתנאי לקיום הדמוקרטיה.
- התלמיד יבין כי הוא יכול ואף נדרש למלא תפקיד פעיל ביחס למצבה של החברה בה הוא חי, וזאת מתוקף הבנת משמעותו העמוקה של מושג הדמוקרטיה.

מהלך השיעור:

1. כתוב על הלוח את המשפט "זכותו של כל אדם..." ובקש מהתלמידים להשלים אותו.
2. שאל:
האם אתם מאמינים שהזכויות שכתבתם מגיעות לכל אדם? מדוע?
מי מגדיר מהן הזכויות האנושיות הבסיסיות? לפי מה?
3. אמור:
בשנת 1948 נחתמה באו"ם אמנת זכויות האדם, שהיא הנוסח הבינלאומי המוסכם הראשון של זכויות האדם.
4. חלק לתלמידים דף עם אמנת זכויות האדם, והקרא את הסעיפים הראשונים שלה.
5. שאל:
מי אחראי שכל הזכויות האנושיות האלה יתממשו במציאות?
למחנך: יש לחדד דיון זה ולראות את מוסדות המדינה כאחראים על הזכויות, אך גם אותנו האזרחים האחראים על שמירת הזכויות וכבוד האדם אחד של השני.
6. אמור:
הזכויות האלה לא "קורות" מעצמן. במדינה יש חוקים שמבטיחים חלק מהזכויות – למשל החוק הפלילי שמבטיח את הזכות לביטחון. ישנם מוסדות המדינה שאחראים על קיום הזכויות – למשל משרד החינוך אשר אחראי על יישום הזכות לחינוך. אך היחס שלנו אחד לשני קובע את הזכות לשוויון – לא פחות מהחוק!
7. תן לתלמידים לעבוד בשלישיות עם הדפים, בקש מכל שלישיה לבחור את 2 זכויות שהן החשובות ביותר בעיניה.
8. חלק לכל שלישיה את דף "הזכות והאחריות". בדף עליהם לכתוב את 2 הזכויות שבחרו ולכתוב כיצד המדינה אחראית על מימוש הזכות, וכיצד האנשים אחראים על מימושה. אמור להם שנשתמש בדף זה בהמשך.

9. שאל:

איזו אחריות יש לנו כאזרחים על זכויות האדם? כיצד אנחנו יכולים לממש אותה?

מה קשה בלהיות אזרח במדינה דמוקרטית?

האם הייתם מוכנים לוותר על זה?

10. הקרא קטע מתוך הכתבה "צ'יינה דאון" המתארת את החיים במשטר הסיני (דורה

קישניבסקי, Nrg, 15/10/2006)

"את מגיעה הביתה נסערת: היום שמעת שבן-דוד שלך פשוט התפוגג, אחרי שכנראה הסתבך עם השלטונות באיזושהי צורה. לא ברור איפה הוא נמצא. טלפונים קדחתניים לחברים לא מעלים הרבה מידע, ואת פונה לאינטרנט.

אתרי החדשות הרשמיים, כצפוי, שותקים בנושא. לאתרי חדשות לא-רשמיים את לא מצליחה להיכנס. בלוג של חבר משותף, שכנראה הסתבך גם הוא, כבר לא מופיע ברשת. פוף! בלוג אחר מזכיר את בן הדוד שלך, אבל לא אומר שום דבר מעבר לזה.

את מחליטה לדוג בשיטה אחרת: לכתוב בבלוג על בן הדוד שלך שנעלם, ולחכות שאנשים טובים יביאו את המידע אליך.

כשאת מסיימת ולוחצת על הכפתור, הרשומה נעלמת. היא לא בבלוג, היא לא בשום מקום. אולי היתה שוב בעיה בחיבור; אולי, מצד שני, השתמשת בטעות באחת מהמלים שמערכת הבלוגים מצנזרת באופן אוטומטי.

את נאנחת ומנסה שוב, בזהירות רבה יותר. את נמנעת מפוליטיקה. את כותבת שאת מוטרדת ממה שקרה לבן הדוד שלך ושהסבתות דואגות. הפעם הרשומה עולה כמו שצריך. היי, יש אפילו סיכוי שלא יחסמו לך את הבלוג."

10. שאל:

אילו זכויות נפגעו בכתבה?

מה לדעתכם אנשים מרגישים במצב כזה?

מה ההבדל בין החובות של האזרח במשטר דיקטטורי לעומת החובות שלו במשטר דמוקרטי?

11. אמור:

בשני המשטרים יש חוקים וחובות שמוטלות על האדם. אולם במשטר הדיקטטורי חובותיו של האדם נקבעים באופן שרירותי ולטובתם של השליטים בלבד. לעומת זאת, במשטר הדמוקרטי חובותיו של האדם נובעות מהצורך לאפשר לכל בני האדם לחיות בכבוד ולממש את זכויותיהם.

12. כתוב על הלוח את המילים "חובה" ו"מחויבות".

13. שאל:

מה ההבדל בין השניים? (קבל: חובה=משהו חיצוני שנכפה עליך, מחויבות=משהו שמגיע מבחירה פנימית)
על מה מביניהם מבוסס המשטר הדמוקרטי?

14. אמור:

במשטר הדמוקרטי ישנם חובות לכל אדם אשר קבועות בחוק כפי שהסברנו קודם. אולם למעשה, דמוקרטיה לא תוכל להתקיים ללא **מחויבות** של כל אחד מאיתנו לערכי השוויון וכבוד האדם. מחויבות זו מתבטאת בדברים הקטנים בחיי היום-יום שלנו, החל בהתנהגות שלי לבני אדם אחרים, וכלה בבחירה לעשות דברים גדולים יותר – כגון להתנדב, להפגין, להצטרף לתנועות או ארגונים ועוד.

יום זכויות האדם והאזרח, המצוין בכל שנה ב-10.12 (יום אישור האמנה באו"ם), נועד להזכיר לנו את המחויבות הזו לזכויות שלנו – ושל כל אדם – לחיים טובים וראויים.

ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם

הואיל והכרה בכבוד הטבעי לכל בני משפחת האדם ובזכויותיהם השוות והבלתי נפקעות הוא יסוד החופש, הצדק והשלום בעולם

הואיל והזלזול בזכויות האדם וביזוין הבשילו מעשים פראיים שפגעו קשה במצפונה של האנושות, בניין עולם שבו ייהנו כל יצורי אנוש מחירות הדיבור והאמונה ומן החירות מפחד וממחסור, הוכרז כראש שאיפותיו של כל אדם

הואיל והכרח חיוני הוא שזכויות האדם תהיינה מוגנות בכוח שלטונו של החוק, שלא יהא האדם אנוס, כמפלט אחרון, להשליך את יתרונו על מרידה בעריצות ובדיכוי

הואיל והכרח חיוני הוא לקדם את התפתחותם של יחסי ידידות בין האומות

הואיל והעמים המאוגדים בארגון האומות המאוחדות חזרו ואישרו במגילה את אמונתם בזכויות היסוד של האדם, בכבודה ובערכה של אישיותו ובזכות שווה לגבר ולאישה ומנוי וגמור אתם לסייע לקידמה חברתית ולהעלאת רמת החיים מתוך יתר חירות

הואיל והמדינות החברות התחייבו לפעול, בשיתוף עם ארגון האומות המאוחדות, לטיפוח יחס כבוד כללי אל זכויות האדם ואל חירויות היסוד והקפדה על קיומן

הואיל והבנה משותפת במהותן של זכויות וחירויות אלה היא תנאי חשוב לקיומה השלם של התחייבות זו

לפיכך מכריזה העצרת באוזני כל באי העולם את ההכרזה הזאת בדבר זכויות האדם כרמת הישגים כללית לכל העמים והאומות. כדי שכל יחיד וכל גוף חברתי ישווה תמיד לנגד עיניו וישאף לטפח, דרך לימוד וחינוך, יחס של כבוד אל הזכויות ואל החירויות הללו, ולהבטיח באמצעים הדרגתיים, לאומיים ובינלאומיים, שההכרה בעקרונות אלה וההקפדה עליהם תהא כללית ויעילה בקרב אוכלוסי המדינות החברות ובקרב האוכלוסים שבארצות שיפוטם.

סעיף א

כל בני אדם נולדו בני חורין ושווים בערכם ובזכויותיהם. כולם חוננו בתבונה ובמצפון, לפיכך חובה עליהם לנהוג איש ברעהו ברוח של אחווה.

סעיף ב

(1) כל אדם זכאי לזכויות ולחירויות שנקבעו בהכרזה זו ללא אפליה כלשהי מטעמי גזע, צבע, מין, לשון, דת, דעה פוליטית או דעה בבעיות אחרות, בגלל מוצא לאומי או חברתי, קניין, לידה או מעמד אחר.

(2) גדולה מזו, לא יופלה אדם על פי מעמדה המדיני, על פי סמכותה או על פי מעמדה הבינלאומי של המדינה או הארץ שאליה הוא שייך. בין שהארץ היא עצמאית, ובין שהיא נתונה לנאמנות, בין שהיא נטולת שלטון עצמי ובין שריבונותה מוגבלת כל הגבלה אחרת.

סעיף ג

כל אדם יש לו הזכות לחיים, לחירות ולביטחון אישי.

סעיף ד

לא יהיה אדם עבד או משועבד עבדות וסחר עבדים ייאסרו לכל צורותיהם.

סעיף ה

לא יהיה אדם נתון לעינויים, ולא ליחס או לעונש אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים.

סעיף ו

כל אדם זכאי להיות מוכר בכל מקום כאישיות בפני החוק.

סעיף ז

הכל שווים לפני החוק וזכאים ללא אפליה להגנה שווה של החוק. הכל זכאים להגנה שווה מפני כל אפליה המפירה את מצוות ההכרזה הזאת ומפני כל הסתה לאפליה כזו.

סעיף ח

כל אחד זכאי לתקנה יעילה מטעם בתי הדין הלאומיים המוסמכים נגד מעשים המפירים את זכויות היסוד שניתנו לו על פי החוקה והחוקים.

סעיף ט

לא ייאסר אדם, לא ייעצר ולא יוגלה באופן שרירותי.

סעיף י

כל אדם זכאי, מתוך שוויון גמור עם זולתו, למשפט הוגן ופומבי של בית דין בלתי תלוי וללא משוא פנים בשעה שבאים לקבוע זכויותיו וחובותיו ולברר כל אשמה פלילית שהובאה נגדו.

סעיף יא

(1) אדם שנאשם בעבירה פלילית חזקתו שהוא זכאי, עד שלא הוכחה אשמתו כחוק במשפט פומבי שבו ניתנו לו כל הערובות הדרושות להגנתו.

(2) לא יורשע אדם בעבירה פלילית על מעשה או הזנחה שלא נחשבו בשעתם לעבירה פלילית לפי החוק הלאומי או הבינלאומי. לא יוטל עונש חמור מהעונש שהיה נוהג בזמן שעבר את העבירה הפלילית.

סעיף יב

לא יהא אדם נתון להתערבות שרירותית בחייו הפרטיים, במשפחתו, במעונו, בחליפת מכתבים שלו ולא לפגיעה בכבודו או בשמו הטוב. כל אדם זכאי להגנת החוק בפני התערבות או פגיעה באלה.

סעיף יג

(1) כל אדם זכאי לחופש תנועה ומגורים בתוך כל מדינה.

(2) כל אדם זכאי לעזוב כל ארץ, לרבות ארצו ולחזור אל ארצו.

סעיף יד

(1) כל אדם זכאי לבקש ולמצוא בארצות אחרות מקלט מרדיפות.

(2) אין להסתמך על זכות זו במקרה של האשמה פלילית שמקורה האמיתי במעשי פשע לא מדיניים או במעשים שהם בניגוד למטרותיהן ולעקרונותיהן של האומות המאוחדות.

סעיף טו

(1) כל אדם זכאי לאזרחות.

(2) לא תישלל מאדם אזרחותו דרך שרירות ולא תקופח דרך שרירות זכותו להחליף את אזרחותו.

סעיף טז

- (1) כל איש ואישה שהגיעו לפרקם רשאים לבוא בברית הנישואין ולהקים משפחה, ללא כל הגבלה מטעמי גזע, אזרחות או דת. הם זכאים לזכויות שוות במעשה הנישואין בתקופת הנישואין ובשעת ביטולם.
- (2) נישואין יערכו רק מתוך הסכמה חופשית ומלאה של בני הזוג המיועדים.
- (3) המשפחה היא היחידה הטבעית והבסיסית של החברה וזכאית להגנה של החברה והמדינה.

סעיף יז

- (1) כל אדם זכאי להיות בעל קניין, בין לבדו ובין יחד עם אחרים.
- (2) לא יישלל מאדם קניינו דרך שרירות.

סעיף יח

כל אדם זכאי לחירות המחשבה, המצפון והדת חירות זו כוללת את הזכות להמיר את דתו או את אמונתו ולתת ביטוי לדתו או לאמונתו - לבדו או בציבור, ברשות היחיד או ברשות הרבים, דרך הוראה, נוהג, פולחן ושמירת מצוות.

סעיף יט

כל אדם זכאי לחירות הדעה והביטוי, לרבות החירות להחזיק בדעות ללא כל הפרעה, ולבקש ידיעות ודעות, ולקבלן ולמסרן בכל הדרכים וללא סייגי גבולות.

סעיף כ

- (1) כל אדם זכאי לחירות ההתאספות וההתאגדות בדרכי שלום
- (2) לא יכפו על אדם השתייכות לאגודה.

סעיף כא

- (1) כל אדם זכאי להשתתף בהנהלת ארצו, בין השתתפות ישירה ובין דרך הנציגות שנבחרה בבחירות חופשיות.
- (2) כל אדם זכאי לשוויון בכניסה לשירות במנגנון של ארצו
- (2) רצון העם הוא היסוד לסמכותה של הממשלה. העם יביע את רצונו בבחירות כשרות הנשנות לעתים מזומנות, לפי זכות בחירה כללית ושווה ובהצבעה חשאית, או לפי סדר של בחירה חופשית כיוצא בזה.

סעיף כב

כל אדם, כחבר החברה, זכאי לביטחון סוציאלי וזכאי לתבוע שהזכויות הכלליות הסוציאליות והתרבותיות, שהן חיוניות לכבודו כאדם ולהתפתחות החופשית של אישיותו, יובטחו במאמץ לאומי ובשיתוף פעולה בינלאומי בהתאם לארגונה ולאוצרותיה של המדינה.

סעיף כג

- (1) כל אדם זכאי לעבודה, לבחירה חופשית של עבודתו, לתנאי עבודה צודקים והוגנים והגנה מפני האבטלה.
- (2) כל אדם, ללא כל אפליה, זכאי לשכר שווה בעד עבודה שווה.
- (2) כל עובד זכאי לשכר צודק והוגן, אשר יבטיח לו ולבני ביתו קיום ראוי לכבוד האדם שיושלם, אם יהיה צורך בכך, על ידי אמצעים אחרים של הגנה סוציאלית.
- (3) כל אדם זכאי לאגד אגודות מקצועיות ולהצטרף לאגודות כדי להגן על ענייניו.

סעיף כד

כל אדם זכאי למנוחה ולפנאי, ובכלל זה הגבלת שעות העבודה במידה המתקבלת על הדעת וחופשה בשכר לעתים מזומנות.

סעיף כה

- (1) כל אדם זכאי לרמת חיים נאותה לבריאותם ולרווחתם שלו ושל בני ביתו, לרבות מזון, לבוש, שיכון, טיפול רפואי, שירותים סוציאליים כדרוש וזכות לביטחון במקרה של אבטלה, מחלה, אי כושר לעבודה, אילמון, זיקנה או מחסור אחר בנסיבות שאינן תלויות בו.
- (2) אימהות וילדות זכאיות לטיפול מיוחד ולסיוע. כל הילדים, בין שנולדו בנישואין או שלא בנישואין, ייהנו במידה שווה מהגנה סוציאלית.

סעיף כו

- (1) כל אדם זכאי לחינוך. החינוך ינתן חינם, לפחות בשלבים הראשונים והיסודיים. החינוך בשלב הראשון הוא חובה. החינוך הטכני והמקצועי יהיה מצוי לכל, והחינוך הגבוה יהיה פתוח לכל במידה שווה ועל יסוד הכשרון.
- (2) החינוך יכוון לפיתוחה המלא של האישיות ולטיפוח יחס כבוד לזכויות האדם ולחירויות היסודיות החינוך יטפח הבנה, סובלנות וידידות בין כל העמים והקיבוצים הדתיים והגזעיים, ויסייע למאמץ של האומות המאוחדות לקיים את השלום.
- (3) להורים זכות בכורה לבחור את דרך החינוך לילדיהם.

סעיף כז

- (1) כל אדם זכאי להשתתף תוך חירות בחייו התרבותיים של הציבור, ליהנות מהאמנויות ולהיות שותף בהתקדמות המדע ובברכתו.
- (2) כל אדם זכאי להגנת האינטרסים המוסריים והחומריים הכרוכים בכל יצירה מדעית, ספרותית, או אמנותית שהיא פרי רוחו.

סעיף כח

כל אדם זכאי למשטר סוציאלי ובינלאומי, שבו אפשר יהיה לקיים במלואן את הזכויות והחירויות אשר נקבעו בהכרזה זו.

סעיף כט

- (1) כל אדם יש לו חובות כלפי הכלל, כי רק בתוך הכלל נתונה לו האפשרות להתפתחות החופשית המלאה של אישיותו.
- (2) לא יוגבל אדם בזכויותיו ובחירותיו, פרט לאותן הגבלות שנקבעו בחוק על מנת להבטיח את ההכרה בזכויות ובחירויות של הזולת ואת יחס הכבוד אליהן, וכן את מילוי הדרישות הצודקות של המוסר, של הסדר הציבורי ושל טובת הכלל בתוך החברה הדמוקרטית.
- (3) לעולם לא ישתמשו בזכויות ובחירויות אלה בניגוד למטרותיהן ולעקרונותיהן של האומות המאוחדות.

סעיף ל

שום דבר בהכרזה זו לא יתפרש כאילו הוא בא להקנות למדינה, לציבור או ליחיד כל זכות שהיא לעסוק בפעולה או לבצע מעשה שתכליתם לקפח כל זכות או חירות מן הזכויות והחירויות הקבועות בהכרזה זו.

	הזכות
	אחריות המדינה לקיום הזכות
	אחריותו של כל אדם לקיום הזכות

	הזכות
	אחריות המדינה לקיום הזכות
	אחריותו של כל אדם לקיום הזכות

